



- מחלקת מחקרי המדיניות -

פורום קהלת (ע"ר)  
עם ועולמו 8 ירושלים  
משרד 026312720  
office@kohelet.org.il  
www.kohelet.org.il

ח' בשבט תשע"ו  
18 בינואר 2016

## ההשלכות למדיניות הביקורת הנובעות מעניין פורמן-רזניק

עדות שהוכנה לוועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת

27.01.2016

ד"ר יצחק קליין

פורום "קהלת"

[yklein@kohelet.org.il](mailto:yklein@kohelet.org.il), 054-5743391

### 1. ייחודיות המקרה

מסכת התערבות פרקליטות המדינה ולשכת היועץ המשפטי לממשלה במינויה של ד"ר מאיה פורמן-רזניק לתפקיד ראש המכון לרפואה משפטית מעלה סוגיות ציבוריות קשות, אשר למיטב זכרוני לא היו כדוגמתן בהיסטוריה של מערכת אכיפת החוק בישראל. פרקליט המדינה ניסה, לכאורה ללא סמכות משפטית, למנוע את מינויה של עובדת למשרה אשר זכתה בה במכרז כדין. טענתו של פרקליט המדינה במכתבו לנציבת הביקורת על התביעה<sup>1</sup> כי התערבותו הייתה בגדר המלצה בלבד אינה עולה בקנה אחד לא עם טענותיו עת החלה הנציבה לברר את התלונה נגדו בעניין, ולא עם התנהלות הפרקליטות בעתירה שהגישה ד"ר פורמן-רזניק בבית הדין לעבודה, עת כפתה הפרקליטות את עמדתה על המשיבים בתיק על אף שלא הסכימו לה.

אך חמורה מכך היא מעורבותה של ראש המחלקה למשפט העבודה בפרקליטות, עו"ד רחל שילנסקי, בעצה אחת עם שתי משנות ליועץ המשפטי לממשלה, דינה זילבר ואורית קורן, לשדל עד מטעם העותרת בתיק לשנות את עדותו, עבירה לכאורה שאם נעשית בכוונה פלילית, דינה שבע שנות מאסר. פרקליט המדינה והיועץ המשפטי לממשלה נתנו גיבוי מלא למעשה זה, אשר תיצלנה אוזניים למשמעו. מי מוסמך לחקור מעשה זה, ולהגיע למסקנות משפטיות לגביו? פרקליט המדינה? היועץ המשפטי לממשלה? כל בעלי הסמכות הרלוונטיים סבוכים בניגוד עניינים אישי ומוסדי.

ואולם בהקשר זה ברצוני להרחיב את הפרספקטיבה מעבר למקרה הספציפי הזה להשלכות הרחבות יותר למדיניות הציבורית.

### 2. מקרה פורמן-רזניק ומשמעותו לגבי הביקורת על הפרקליטות.

מקרה פורמן-רזניק חשף ממצאים מאוד מדאיגים לגבי התנהלות הפרקליטות, אך מדגים פעילות כמעט מושלמת של מודל הפעולה לפיו נציבות הביקורת עובדת כעת. הממצא העיקרי העולה מן המקרה אינו מה שקרה במקרה הספציפי של פורמן-רזניק אלא מה שנחשף לגבי המדיניות המשפטית במשרד המשפטים:

א. פרקליטות המדינה ראתה את התנהלותה בעניין התצהיר של ד"ר חן קוגל כעניין שבשגרה ופרקליט המדינה אף הגן עליה במכתבו ליועץ המשפטי לממשלה.

<sup>1</sup> עו"ד שי ניצן, מכתב לנציבת הביקורת על התביעה מיום 16.7.2015, צוטט במכתב מאת נציבת הביקורת ליועץ המשפטי לממשלה, מיום 20.12.2015: "הכרעתי מיום 26.11.15 בתיק 81/15 בעניין עו"ד רחל שילנסקי", עמ' 8.

ב. לשכת היועץ המשפטי לממשלה מעורבת עמוק במקרה הספציפי של ד"ר קוגל ובעיצוב המדיניות המשפטית של הפרקליטות בעניין, שכן שתי משנות של היועץ המשפטי לממשלה, עו"ד דינה זילבר ועו"ד אורית קורן, עשו עצה אחת עם עו"ד שילנסקי בעניין זה.

ג. ההסדר הנוכחי שבו היועץ המשפטי לממשלה רשאי לקבוע מתי נציבות הביקורת לא תתערב בבדיקת מקרה התגלה כפגום, שכן (1) מתברר כי לשכת היועץ המשפטי מעורבת בקביעת המדיניות המשפטית של הייצוג אותה רשאית הנציבות לבדוק<sup>2</sup>, ו-(2), כדברי מכתב נציבת הביקורת ליועץ המשפטי מיום 20.12.2015, "הסתתרות מאחורי גורמים שאינם מבוקרי נב"ם (כלומר, גורמים בלשכת היועץ המשפטי לממשלה [י.ק.])... מסתמנת כאחת הטכניקות שאימץ פרקליט המדינה כדי להימנע מביקורת נב"ם."

המקרה של ד"ר פורמן-רזניק מדגיש אם כן כמה חשוב לשמור על שילוב הפונקציות של ביקורת פרטנית ומערכתית יחד בתוך הנב"ם, שכן במקרה זה ביקורת פרטנית העלתה שאלה חשובה לגבי המדיניות המשפטית של הפרקליטות, שחובה לבדוק אותה במסגרת הביקורת המערכתית: האם מדיניות הפרקליטות היא להכריח עובדי מדינה לשנות את תצהירם ולחתום עליו גם כאשר לדידם עולה ממנו מצג שווא?

יש לציין כי מקרה דומה קרה בהקשר של יחסי הפרקליטות עם המכון לרפואה משפטית. מקבץ של תלונות פרטניות על חוות דעת פתולוגיות שאמיתותן מוטלת בספק התניע ביקורת מערכתית בעניין על ידי הנב"ם, אשר מסקנותיה הוגשו לתגובת פרקליטות המדינה לפני ימים ספורים.

#### משני המקרים הפרטניים הללו עולות שלוש מסקנות לגבי מדיניות הביקורת:

- א. חובה לשמר את סמכות הנב"ם לכרוך יחד את פעולות הביקורת הפרטנית והביקורת המערכתית.
- ב. סמכות הביקורת המערכתית (וממילא של הביקורת הפרטנית) חייבת להיות עצמאית ומעוגנת בחקיקה, ואין לאפשר לפרקליטות להסתתר מהביקורת מאחורי היועץ המשפטי לממשלה, חוק ביקורת הפנים, או כל מסווה אחר.
- ג. ביקורת אפקטיבית של פעילות הפרקליטות מצריכה הרחבת סמכות הביקורת של הנב"ם מעבר למרחב המוזכר ב"מסמך העקרונות" המסדיר את פעילות הנב"ם כיום. חובה להרחיב את הביקורת גם ליועץ המשפטי לממשלה כראש מערך הייצוג, לא רק בתיקים שאינם פליליים אלא אף בתיקים פליליים, וכן לכל הגורמים בלשכתו באשר עשויים להיות מעורבים בעיצוב המדיניות המשפטית בתחומי התביעה והייצוג.

לאור הפגמים שהנב"ם גילתה בהתנהלות ומדיניות פרקליטת המדינה, הקריאות מצד ארגון הפרקליטים ואפילו מצד הנהלת הפרקליטות לבטל את פעילות הנב"ם – מביכות. הפרקליטות מנסה להגן על המדיניות שלה כעל דבר שבשגרה, וכשהביקורת נמשכת היא מנסה "להרוג את השליחי" בטענה שהביקורת מפריעה לה לעבוד ופוגעת במוניטין הציבורי שלה. לאור המצב הציבורי שנוצר, ביטול נציבות הביקורת או החלשת סמכויותיה תביא בהכרח לפגיעה ארוכת שנים באמון הציבור במערכת אכיפת החוק בישראל. בעיני הציבור יוצר רושם שהדבר נעשה כי לפרקליטות יש מה להסתיר ושהצליחה בדרכים כוחניות לסלק את הנציבות מדרכה. בעת הזאת אמון הציבור במערכת אכיפת החוק תלוי דווקא בביצור מעמדה וסמכויותיה של הנציבות.

<sup>2</sup> בעניין זה ראוי להזכיר את התיאור העצמי של מחלקת הייעוץ שבתוך לשכת היועץ המשפטי לממשלה, כפי שהוא מופיע באתר משרד המשפטים: "המחלקה... מסייעת ליועץ המשפטי לממשלה בתפקידו כפרשן המוסמך של הדין... ומלווה הליכים משפטיים הכרוכים בשאלות של גיבוש וקביעת מדיניות" [ההדגשה הוספה, י.ק.]. [www.justice.gov.il/Units/YeutzVehakika/Pages/Odot.aspx](http://www.justice.gov.il/Units/YeutzVehakika/Pages/Odot.aspx). זה התפקיד שמילאו המשנות דינה זילבר ואורית קורן בעניין תיק פורמן-רזניק.

### 3. המלצות דו"ח גולדברג.

השופט גולדברג המליץ על הקמת נציבות תלונות על פרקליטים, אשר יש להקימה בחקיקה ולהקנות לה סמכות עצמאית, הכוללת את הסמכות לקבל ולבדוק תלונות על היועץ המשפטי לממשלה כראש מערך הייצוג של המדינה.<sup>3</sup> יש לברך על חלק זה של המלצותיו. מומחים עצמאיים למשפט ולמדיניות ציבורית, כולל כותב שורות אלו, המליצו על הקמת נציבות ביקורת עצמאית אשר סמכויותיה מעוגנות בחקיקה ואשר מוסמכת לבקר את כלל מערך הייצוג של המדינה, כולל היועץ המשפטי לממשלה.<sup>4</sup>

ואולם באותה מידה, קונסנזוס רחב ביותר של מומחים למשפט ולמינהל ציבורי קוראים לדחות המלצות אחרות של השופט גולדברג: המלצתו להגביל את הביקורת המערכתית למסגרת של חוק ביקורת פנים, וממילא להפריד את הביקורת המערכתית מהביקורת הפרטנית. ביקורת פנים משמעותה ביקורת הכפופה לראשי המערכת. מטבעה אינה יכולה לבקר את עצם המדיניות המשפטית של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליט המדינה, ולשאל את השאלות – "האם מדיניות זו חכמה? האם היא ראויה? האם היא עולה בקנה אחד עם החוק?". והרי מקרה פורמן-רזניק וכן מקרים אחרים שעלו מהביקורת הפרטנית מעידים כאלף עדים כי האינטרס הציבורי דורש דווקא ביקורת עצמאית כזאת.

השופט גולדברג מליץ על הניסיון להקים את הביקורת המערכתית באמצעות ההנחיה המנהלית של "מסמך העקרונות" שהקים את הנציבות הנוכחית, עת שסמכות כזאת צריכה להיות מעוגנת בחקיקה ראשית.<sup>5</sup> אם כן, נראה כי הפתרון המתבקש הוא לעגן בחקיקה ראשית, בהקדם האפשרי, את סמכות הביקורת המערכתית העצמאית כמו גם הביקורת הפרטנית. הרי לדעתו של השופט גולדברג אף הביקורת הפרטנית צריכה להיות מעוגנת בחקיקה ראשית והוא לא היסס להמליץ על כך.

כאן המקום לציין את מכתבם של 32 מומחים בכירים למשפט (ואליהם יש להוסיף את פרופ' יובל אלבשן מאוני' תל-אביב שהסכמתו למכתב הגיעה לאחר סגירת רשימת החותמים) לשרת המשפטים איילת שקד וליועץ המשפטי לממשלה, המצדדים בעיגון סמכויות הנציבות בחקיקה, כולל הסמכות לערוך ביקורת עצמאית על מערך התביעה והייצוג והסמכות לערוך ביקורת מערכתית ופרטנית במקביל. מכתב זה ורשימת חותמיו מובאים כנספח למזכר זה.

#### ביקורת עצמאית על מערך התביעה והייצוג

מודל הביקורת המערכתית של הנב"ם מבוסס על הגוף המקביל בבריטניה, "מבקר התביעה המלכותית". יש לציין כי גוף ביקורת זה היה פעם מבקר פנים בתוך התביעה המלכותית בבריטניה. בעקבות מקרה מביך במיוחד בו התביעה והמשטרה בדו ראיות כדי לכלוא חפים מפשע שנחשדו בפעילות טרור, ממשלת בריטניה הקימה ועדה בראשות שופט המליץ על שינויים במבנה ומדיניות מערכת אכיפת החוק. בדו"ח זה נכתב:

"מבקר פנים, אפילו אם דוחותיו מתפרסמים בציבור, סובל מהמגרעה שאינו יכול להוכיח כי מסקנותיו אובייקטיביות. . . עולה חשש כי מבקר פנים לא יכול להיות כן לחלוטין בחשיפת כשלים או חוסר יעילות."<sup>6</sup>

הדו"ח המליץ על עיגון המבקר בחקיקה כגוף עצמאי, ואכן כך נעשה.

יש לציין כי מדיניות הביקורת הציבורית בבריטניה מפותחת מאוד. לפי החלטת ממשלה, יש להקים בחקיקה גוף ביקורת עצמאי לכל גוף ממשלתי הבא במגע עם הציבור – ביטוח לאומי, שירותי רווחה, מערכת הבריאות בציבורית,

<sup>3</sup> אליעזר גולדברג (2015), "בחינת פעילות נציבות הביקורת על מערך התביעה". פיס' 81-68, עמ' 21-24.

<sup>4</sup> ראו: גיא לוריא ומרדכי קרמניצר (2011), "ממונים על הצדק: רפורמות ברשות השופטת וברשויות התביעה". מחקר מדיניות, 90, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה. [http://www.idi.org.il/media/240383/pp\\_90.pdf](http://www.idi.org.il/media/240383/pp_90.pdf); מורן נגיד ויצחק קליין (2014), "מבקר עצמאי לתביעה הפלילית של מדינת ישראל: מחקר השוואתי והצעה לשינויי". ירושלים: פורום קהלת.

<sup>5</sup> אליעזר גולדברג (2015), "בחינת פעילות נציבות הביקורת על מערך התביעה" פיס' 34, עמ' 13.

<sup>6</sup> Sir Iain Glidewell (1998), *The Review of the Crown Prosecution Service: A Report*. London: The Stationery Office. p. 200-201. [תורגם על ידי המחבר (י.ק.).]

וכמובן הגופים השונים העוסקים באכיפת החוק.<sup>7</sup> מן הראוי היה לאמץ מדיניות זו בישראל.

### שילוב הביקורת המערכתית והפרטנית

הפרקטיקה של שילוב הביקורת המערכתית והפרטנית ידועה בישראל מכבר. השופט אליעזר גולדברג, עת שכיחן כמבקר המדינה, עמד על השימושיות הציבורית של מודל זה באופן כללי:

"שילוב התפקידים של ביקורת המדינה ונציב תלונות הציבור תחת קורת גג אחת מיוחד לישראל. המעלה הגדולה בדגם זה שהוא מאפשר למבקר המדינה לקבל תמונה טובה יותר על הנעשה במינהל הציבורי, והתועלת שמפיקה הביקורת מהמידע הרב אודות ליקויים במנהל הציבורי, המגיע אליה באמצעות תלונות הציבור ומסקנות בירורן, היא רבה. יש שהצטברות של תלונות בנושא מסוים תורמת לעריכת ביקורת באותו נושא ולפרסום דין וחשבון כולל של היחידה הנוגעת בדבר."<sup>8</sup>

לא זו אף זו, השופט גולדברג, בהיותו נציב תלונות הציבור על שופטים, תפקיד ביקורת עצמאי שהוקם בחוק, הציע תיקון לחוק נציב התלונות המרחיב את סמכות הנציב אף לביקורת מערכתית על מערכת השפיטה: "הסמכת הנציב לפתוח מיוזמתו בבירור עניין הנוגע להתנהגות שופט או לנהלי עבודה שיפוטית."<sup>9</sup>

בשנת 2008 מודל הביקורת המשולבת אומץ בתיקון לחוק הרשויות המקומיות העוסק במינוי ממונה על תלונות הציבור:

2.(א)(1). מועצת רשות מקומית תמנה את מבקר הרשות המקומית לממונה על תלונות הציבור, ואולם היא רשאית, מטעמים מיוחדים, למנות לתפקיד זה עובד בכיר אחר של הרשות המקומית, והכל ובלבד שלא יהיה בעיסוקו האחר כדי להפריע למילוי תפקידיו כממונה על תלונות הציבור;

מכאן אפשר לראות כי שילוב הביקורת הפרטנית והמערכתית בגוף אחד אינו דבר זר בישראל, ואף יושם או הוצע בעבר ליישום במערכות הדומות לנציבות הביקורת על הנבתיים. אין לקבל את הטענה, אפוא, כי שילוב הפונקציות בגוף עצמאי מהווה, כשלעצמו, חידוש או דבר פסול. אם הביקורת על ההסדר הקיים היא שסמכות כזאת חייבת להיות מעוגנת בחקיקה, אין לנו אלא לענות אחריה אמן.

#### 4. אחרית דבר: יחסי פרקליטות המדינה ונציבות הביקורת לאחר עיגון סמכויות האחרונה בחקיקה.

הקמת נציבות ביקורת על ארגון בעל עוצמה דוגמת פרקליטות המדינה ולשכת היועץ המשפטי לממשלה היא צעד לגיטימי ומתבקש מנקודת המבט של אינטרס הציבור. מצער מאוד להיווכח לדעת כי ארגון פרקליטי המדינה וכן ההנהלה הבכירה של הפרקליטות לא ראו את הדברים באור זה. ארגון פרקליטי המדינה נוקט בעיצומים נגד הנציבות, למעט לתקופה קצרה של כמה חודשים, מאז שהאחרונה הוקמה. אך לאחרונה דווקא הנהלת הפרקליטות הגדילה לעשות והבהירה כי היא פועלת להצרת צעדיה הלגיטימיות של הנבתיים ואף חותרת לפירוקה. מכתבו של פרקליט המדינה ליועץ המשפטי לממשלה בתגובה לביקורת הנציבות על עו"ד רחל שילנסקי מביכה; פרקליט המדינה אינו מודה אפילו ברמז כי ייתכן ויש צדק, ולו חלקי, בעמדה של נציבת הביקורת ואף דורש מהיועץ המשפטי לממשלה "לבטל" את קביעת הנציבה למפרע, כאילו החלטת היועץ יכולה לשנות את העובדות שהנציבה חשפה. תחלופת המכתבים בין פרקליט המדינה לבין הנציבה בעניין התערבותו במינוי ד"ר מאיה פורמן-רזניק, שינויי הטיעון והחזית של פרקליט המדינה כפי שהם עולים ממכתבה של הנציבה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 20.01.2015, מעוררים אי-נחת אצל כל קורא. לבסוף, בתגובה למכתבה של הנציבה הנ"ל, חתמו בכירי הפרקליטות על מכתב המופנה ליועץ המשפטי לממשלה, בה קבעו כי "אנו רואים קושי של ממש להמשיך בשיתוף פעולה מקצועי

<sup>7</sup> The Prime Minister's Office of Public Services Reform, The Government's Policy on Inspection of Public Services (2003),

[http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/http://www.cabinetoffice.gov.uk/regulation/documents/public\\_services\\_inspection/pdf/policy.pdf](http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/http://www.cabinetoffice.gov.uk/regulation/documents/public_services_inspection/pdf/policy.pdf)

<sup>8</sup> אליעזר גולדברג (2002), **עיונים בביקורת המדינה**, חוברת 59.

<sup>9</sup> תזכיר חוק, פורסם ביום 28.11.2010.

עמה כגורם מבקר, האמור להיות ענייני ואובייקטיבי".<sup>10</sup>

אינטרס הציבור, ואף האינטרס המוסדי של מערכת אכיפת החוק, דורשים את המשך פעילותה של הנבתי"ם. בו בזמן, האינטרס הציבורי דורש את המשך תפקודה של פרקליטות המדינה, אבל תחת הנהגה המקבלת את הצורך בביקורת ומכבדת את מבנה וסמכות הביקורת. קשה לראות כיצד פרקליטות המדינה יכולה להתנהל בעידן של ביקורת תחת הנהגתה הנוכחית.

---

<sup>10</sup> מכתב בכירי פרקליטות המדינה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 22.12.2015.

## נספח א'

### פניית משפטנים בכירים לשרת המשפטים וליועץ המשפטי לממשלה בעניין נב"ם

30 בדצמבר 2015

מר יהודה וינשטיין  
היועץ המשפטי לממשלה

לכבוד  
גב' איילת שקד  
שרת המשפטים

#### פנייה בעניין נציבות הביקורת על מערך התביעה ומייצגי המדינה בערכאות

חשיבותה הרבה של מערכת אכיפת חוק עצמאית, חזקה והוגנת לקיום שלטון החוק במדינה אינה זקוקה להסבר. משום כך נודעת חשיבות רבה לתקינות פעילותה ולאמון הציבור בה. דו"חות של נציבות הביקורת על מערך התביעה בשנתיים האחרונות תרמו לכך על ידי גילוי מספר כשלים בעבודת הפרקליטות, כגון ליקויים ביישום חוק זכויות נפגעי עבירה, תשס"א - 2001. בשבועות האחרונים גם העלתה הנציבה סימני שאלה באשר להתנהלות הפרקליטות בהליך שהתקיים בבית הדין לעבודה בעניינה של ד"ר פורמן רזניק.

כל זה לא היה נחשף ומתברר ללא פעילותה של נציבות הביקורת. יש בכך כדי להדגיש את חשיבות המשך קיומה ותפקודה של הנציבות.

פגיעה במעמדה או בסמכויותיה של הנציבות בעת הזאת עשויה לפגוע פגיעה קשה וארוכת-טווח באמון הציבור במערכת אכיפת החוק.

אנו קוראים לכם לפעול במהירות כדי לעגן בחקיקה את מעמדה של הנציבות כרשות המוסמכת לערוך ביקורת מערכתית, בכלל זה על איכות פעולתה של המערכת, ולברר תלונות פרטניות על התביעה ועל מערך ייצוג המדינה בערכאות.

בכבוד רב,

פרופ' יובל אלבשן, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב  
פרופ' שחר אלדר, הפקולטה למשפטים, הקריה האקדמית אונו  
ד"ר אורנה אליגון דר, בית הספר למשפטים, המרכז האקדמי כרמל  
פרופ' דן ביין, שופט (בדימוס), בית הספר למשפטים, המרכז האקדמי כרמל  
פרופ' איל בנבנישתי, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב  
ד"ר אביעד בקשי, פורום קהלת למדיניות והקריה האקדמית אונו  
פרופ' חמי בן נון, בית הספר למשפטים, המרכז האקדמי שערי מדע ומשפט  
פרופ' אורן גזל אייל, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה  
ד"ר חאלד גנאים, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה  
פרופ' יוסי דהאן, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים  
פרופ' יואב דותן, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית  
פרופ' אברהם דיסקין, פורום קהלת למדיניות והמרכז האקדמי שערי מדע ומשפט  
פרופ' אלון הראל, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית  
ד"ר אסף הרדוף, בית הספר למשפטים, המכללה האקדמית צפת  
פרופ' נטע זיו, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב  
פרופ' עלי זלצברגר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה  
ד"ר לימור זר גוטמן, בית הספר למשפטים, המסלול האקדמי-המכללה למינהל  
פרופ' מיכל טמיר, בית הספר למשפטים, המרכז האקדמי שערי מדע ומשפט  
ד"ר פנינה ליפשיץ אבירם, בית הספר למשפטים, המכללה האקדמית צפת

עו"ד עדי ניב יגודה, בית הספר לרפואה, אוניברסיטת תל אביב  
פרופ' מני מאוטנר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב  
ד"ר אילן סבן, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה  
ד"ר הלל סומר, בית ספר רדזינר למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה  
פרופ' בועז סנג'ור, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים  
פרופ' גדעון ספיר, פורום קהלת למדיניות ואוניברסיטת בר אילן  
עו"ד רועי פלד, בית הספר למשפטים, המסלול האקדמי המכללה למינהל  
פרופ' יובל פלדמן, המכון הישראלי לדמוקרטיה ואוניברסיטת בר אילן  
ד"ר סימון פרי, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית  
פרופ' רינת קיטאי סנג'ור, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים  
פרופ' מרדכי קרמניצר, המכון הישראלי לדמוקרטיה והאוניברסיטה העברית  
פרופ' יורם שחר, בית ספר רדזינר למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה  
ד"ר בועז שנור, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים  
פרופ' רון שפירא, נשיא המרכז האקדמי פרס